

УДК 341.9:347.82

Ганна Цірат,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правознавства Університету сучасних знань

ВИМОГИ ДО УГОД ТА ДОГОВОРІВ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ, НА ПІДСТАВІ ЯКИХ ВИНикаЄ МІЖНАРОДНЕ ОБТЯЖЕННЯ РУХОМОГО ОБЛАДНАННЯ*

Оскільки одним з основних видів угод, за якими здійснюється придбання авіаційного обладнання, є договір купівлі-продажу, автор аналізує вимоги до нього згідно з Конвенцією, виконання яких дозволить реєстрацію міжнародного обтяження, що розглядається як механізм захисту кредитором своїх прав.

Ключові слова: боржник, ідентифікація обладнання, кредитор, міжнародне обтяження, письмова форма, право розпорядження.

В Кейптауні в листопаді 2001 р. було відкрито до підписання Конвенцію про міжнародні гарантії стосовно рухомого обладнання (далі — Конвенція) та Протокол щодо авіаційного обладнання (далі — Протокол), за якими виникають міжнародні обтяження. Серед країн, що підписали Конвенцію, була й Україна.

Незважаючи на те, що Конвенція підписана 9 років тому, в Україні не здійснено жодного дослідження або публікації стосовно необхідності та/або доцільності для України її ратифікації [1]. Загалом активне вивчення та аналіз Конвенції здійснюються в США, Великобританії та країнах Європейського Союзу.

Майже всі українські авіакомпанії здійснюють перевезення пасажирів та вантажів на літаках іноземного виробництва, вартість яких дуже висока [2]. Тобто в тому чи іншому вигляді українські підприємства стикаються з проблемою пошуку фінансування для здійснення транзакцій. Основним завданням цієї статті є аналіз вимог — імперативних та диспозитивних, встановлених Конвенцією до договорів купівлі-продажу, щоб на їх підставі можна було зареєструвати міжнародне обтяження.

Імперативні вимоги

Конвенція встановлює формальні (необхідні та достатні) вимоги до угоди та

договорів купівлі-продажу та договору умовного продажу, на підставі яких може виникнути міжнародне обтяження. Як наголошується в Коментарі до Конвенції, встановлення цих вимог надає можливість розглядати виникнення міжнародного обтяження автономно від вимог національного законодавства, тобто міжнародне обтяження виникає у випадку виконання всіх вимог Конвенції та Протоколу, навіть якщо за національним законодавством ці вимоги є недостатніми для реєстрації національного обтяження [3]. Проте ця автономність не означає, що національне право не може бути застосоване взагалі, оскільки чи існує угода або договір, чи є вони дійсними, чи мали сторони право їх укласти тощо визначається застосовним правом.

Угода або договір купівлі-продажу повинні укладатися в письмовому вигляді. Поняття «письмовий» є достатньо широким за визначенням Конвенції, що надає можливість застосувати його до будь-якого електронного повідомлення. У випадку узгодження угоди в електронній формі Конвенція вимагає можливості в подальшому відтворити її в матеріальній формі та «розумним» чином вказати на згоду особи, що її надіслала. На думку Френка Полка, договір буде вважатися укладеним, якщо він підписаний та направлений іншій стороні [4].

Угода або договір купівлі-продажу повинні стосуватися обладнання, яким має

* Рекомендовано до друку кафедрою приватно-правових дисциплін Університету сучасних знань.

повноваження розпоряджатися застава-давець, продавець або потенційний продавець та лізингодавець. У російському офіційному тексті Конвенції замість «повноваження розпоряджатися» (power to dispose) використовується термін «право розпоряджатися». Використання поняття «право розпоряджатися» замість «повноваження розпоряджатися» безумовно звужує смисл, який укладачі Конвенції вклали в поняття «power to dispose». Поняття «розпоряджатися» стосується розпорядження у будь-якій формі, пов'язаного з повноваженням та відповідним правомочим між боржником та кредитором чи у формі надання забезпечувальної угоди, угоди з продажу з резервуванням титулу власника або лізингу, чи у формі здійснення договору купівлі-продажу. На нашу думку, «повноваження розпоряджатися» (power to dispose) є значно ширшим, ніж «право розпоряджатися» та стосується всіх випадків, коли відповідно до застосовного права або Конвенції кредитор має можливість здійснити розпорядження, яке є зобов'язуючим для власника, навіть якщо власник не вповноважував на це кредитора, оскільки кредитор може представляти собою агента, що діяв з перевищенням наданих йому повноважень, або згідно з іншими підставами розпорядження може вважатися здійсненим правомірно. Так, наприклад, відповідно до ст. 330 ЦК України, якщо майно відчужене особою, яка не мала на це права, добросовісний набувач набуває право власності на нього, якщо відповідно до ст. 388 цього Кодексу майно не може бути витребуване у нього. Стаття 388 ЦК України встановлює виключні підстави, що дають право власнику витребувати це майно від добросовісного набувача лише у разі, якщо майно:

- (1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння;
- (2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння;
- (3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Тобто продаж майна агентом, що діяв з перевищенням наданих йому повноважень, у тому випадку, коли набувач не знав та не міг знати про таке перевищення повноважень, та подальша реєстрація міжнародного обтяження на підставі та-

кого продажу буде розглядатися як правомірне виникнення обтяження.

Угода або договір купівлі-продажу повинні ідентифікувати обладнання відповідно до вимог Протоколу. Протокол визначає, що обладнання ідентифікується за серійним номером виробника, найменуванням виробника та моделлю обладнання (наприклад, літак марки Боїнг 737-500, серійний номер виробника 28062). Можливість ідентифікації обладнання є ключовим питанням, оскільки реєстр міжнародних обтяжень побудований на можливості ідентифікації саме обладнання, а не боржника. На противагу зазначеному деякі національні реєстри побудовані на можливості одночасної ідентифікації боржника і обладнання. Так, наприклад, в Україні згідно з Порядком ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2004 р. № 830, заява про реєстрацію національного обтяження повинна містити відомості про боржника та обтяжувача, дані про підставу виникнення обтяження та його опис, опис рухомого майна, достатній для його ідентифікації, відомості про заборону чи обмеження права боржника відчужувати предмет обтяження. У випадку бажання третьої особи отримати підтвердження щодо наявності обтяження рухомого майна вона повинна повідомити реєстродержателя реєстраційні дані предмета обтяження; найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код боржника—юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові, постійне місце проживання та ідентифікаційний номер, якщо боржник є фізичною особою. У випадку відсутності перелічених даних український реєстродержатель відмовляється надати витяг з Реєстру обтяжень рухомого майна. Така сама ситуація існує в Україні щодо отримання витягу з реєстру іпотек. Зрозуміло, що встановлення такої кількості даних, які повинні бути повідомленими, обмежує можливість третьої особи дізнатися про реальний стан майна в національних реєстрах.

Забезпечувальна угода повинна визначати зобов'язання, що забезпечується, проте не повинна містити вказівок на суму або максимальну суму забезпечення, тобто загальний опис основного зобов'язання є достатнім для виконання цієї вимоги Конвенції, оскільки зазначення максимальної суми забезпеченого зобо-

в'язання є часто непрактичним або небажаним для сторін. Під непрактичністю розуміється неможливість вирахувати точну суму порушеного зобов'язання, яке остаточно визначається на момент його задоволення і може включати:

(1) відшкодування витрат, пов'язаних з пред'явленням вимоги і зверненням стягнення на предмет обтяження;

(2) сплату процентів і неустойки;

(3) сплату основної суми боргу;

(4) відшкодування збитків, завданих порушенням боржником забезпеченого зобов'язання або умов обтяження;

(5) відшкодування витрат на утримання і збереження предмета обтяження.

До того ж часто забезпечуються майбутні зобов'язання, точну вартість яких наперед буває важко визначити. Вимога про суму зобов'язання буде спонукати кредитора вказувати максимально можливу суму вимог, що є небажаним для боржника. Оскільки головною метою реєстру міжнародних обтяжень є попередження третіх осіб власне про наявність обтяження, а не про його суми, такі треті особи, при бажанні, можуть звернутися безпосередньо до боржника та дізнатися про суму зобов'язання на момент запиту. До того ж, за визначенням Конвенції «угода про забезпечення виконання зобов'язання означає угоду, за якою заставодавець передає або погоджується передати заставодержателю будь-яке право (включаючи право власності) на обладнання в порядку забезпечення виконання будь-якого існуючого або майбутнього зобов'язання заставодавця або третьої особи». Зазначене визначення посилається на будь-яке існуюче або майбутнє зобов'язання, яке не обов'язково може мати грошовий характер.

Диспозитивні вимоги

Конвенція встановлює імперативні вимоги тільки щодо форми угоди або договору купівлі-продажу, а не щодо їх змісту. В якості диспозитивних вимог до змісту угоди або договору купівлі-продажу можна віднести правила ст. 11 Конвенції, яка передбачає право боржника та кредитора узгодити в письмовому вигляді перелік обставин, що створюють невиконання зобов'язання або інші підстави для виникнення у кредитора прав на застосування засобів захисту. У тому випадку, коли угода або договір купівлі-

продажу не містить таких обставин, що на практиці зустрічається дуже рідко, Конвенція для цілей статей, що встановлюють засоби захисту кредитора, визначила поняття невиконання зобов'язання як таке, що значною мірою позбавляє кредитора того, на що він вправі був би сподіватися за угодою або договором купівлі-продажу.

Під невиконанням зобов'язання боржником може розглядатися нездійснення платежу протягом строків, встановлених в угоді або договорі купівлі-продажу. Проте таке порушення коментаторами Конвенції розглядається як незначне з точки зору вимог п. 2 ст. 11. Вони вважають, що прострочення платежу загалом не розглядається як суттєве невиконання, якщо з положень угоди не випливає, що кредитор приділяє особливу увагу пунктуальності платежів або прострочення платежу є значним, тривалим або навмисним [5]. В якості суттєвого порушення розглядається невиконання вимоги про страхування обладнання або його підтримання в належному технічному стані.

Іншою вимогою Конвенції до змісту угоди або договору купівлі-продажу можна розглядати наявність у ній або будь-якому іншому документі, який пов'язаний з цією угодою або договором, згоди боржника на здійснення кредитором засобів захисту, які передбачені Конвенцією (статті 8, 9, 12, 13) та статтею IX Протоколу:

(1) забезпечення позову кредитора у формі збереження обладнання та його вартості; передачу обладнання у володіння, під контроль або на зберігання; заборону змінювати місцезнаходження обладнання, передачу обладнання в лізинг, в управління з використанням доходів від цього, якщо це прямо узгоджено кредитором та боржником, про продаж та використання виручки з цього тощо;

(2) можливість для кредитора добиватися дереєстрації літака; прийняти у володіння обладнання або установити над ним контроль; вивезти та фізично перемістити обладнання з території, на якій воно знаходиться; продати або передати в лізинг обладнання; інкасувати або отримати будь-які доходи та прибутки, що утворюються в результаті управління або використання обладнання. Право кредитора дереєструвати літак розглядається практиками як одне з найважливіших досягнень Конвенції [6].

Якщо кредитор бажає реалізувати право, передбачене Конвенцією щодо передачі обладнання в лізинг або управління, або право продажу такого обладнання та використання виручки від продажу, як убачається з Протоколу, він повинен мати письмову згоду боржника на такі дії. Така письмова згода може бути включеною як відповідне застереження до угоди.

Кредитор та боржник вправі домовитися про неможливість застосування судом ст. 13(2) Конвенції, яка засвідчує право суду встановити для кредитора режим здійснення забезпечувальних заходів, передбачених Конвенцією. Виходячи з зазначеного, кредитор, як правило, включає в угоду застереження щодо заборони для суду при розгляді заяви кредитора про здійснення забезпечувальних заходів встановлювати режим здійснення таких заходів. Зазначене право дозволяє сторонам угоди впливати на процесуальні норми країни розгляду спору.

Дереєстрація та фізичне переміщення або вивіз обладнання може здійснюватися кредитором у випадку наявності попереднього письмового погодження інших кредиторів, що мають міжнародні обтяження, зареєстровані раніше обтяження кредитора.

За відсутності такої згоди боржника кредитор зможе скористатися тільки першою групою засобів захисту, передбачених Конвенцією (статті 8 та 9), які є імперативними та не можуть змінюватися сторонами.

Конвенція дозволяє сторонам угоди в будь-який час (тобто як у момент укладання угоди, так і пізніше шляхом підписання відповідних доповнень або змін) відмовитися від застосування засобів захисту прав кредитора, тобто:

(1) сторони в своїх правовідносинах у випадку невиконання боржником зобов'язання повинні діяти розумним у комерційному відношенні чином;

(2) кредитор, який є заставодержателем, у випадку бажання продати або передати в лізинг обладнання повинен попередити всіх заінтересованих сторін, включаючи боржника;

(3) у випадку отримання грошових коштів від продажу обладнання або здавання його в лізинг вони спрямовуються на покриття суми забезпечених зобов'язань та за наявності залишку повертаються боржнику;

(4) суд може задовольнити заяву кредитора про перехід права власності на заставлене обладнання у випадку відповідності принципу співрозмірності, встановленого Конвенцією;

(5) боржник або будь-яка заінтересована особа не можуть бути позбавлені права погасити повністю заборгованість перед кредитором до моменту продажу ним обладнання.

Конвенція дозволяє сторонам додатково узгодити будь-які інші засоби захисту, допустимі згідно з застосовним правом, якщо такі додаткові заходи не порушують імперативних норм Конвенції.

Протокол зазначає, що сторони в угоді або договорі купівлі-продажу вправі узгодити застосовне право, відповідно до якого повинні регулюватися повністю або частково (в такому разі в якій частині) їх договірні права та обов'язки. Сторони вправі узгодити в письмовому вигляді незастосування до них положень Протоколу, що стосуються засобів захисту у випадку неспроможності боржника. Також сторони в угоді або договорі купівлі-продажу вправі узгодити строк, за який кредитор повинен повідомити в письмовому вигляді всіх заінтересованих осіб про продаж або передачу обладнання в лізинг. Якщо такий строк сторонами не узгоджений, застосовується 10-денний термін, встановлений Протоколом.

Ні Конвенція, ні Протокол не забороняють кредиту та/або боржнику укладати угоду або договір купівлі-продажу або реєструвати міжнародне обтяження через своїх агентів, довірительів або інших представників. У такому разі така особа (агент, довіритель або інший представник) може заявляти про наявність саме в неї прав та гарантій згідно з Конвенцією.

Висновки

Ратифікація Україною Конвенції повинна мати наслідком як вивчення українськими правниками механізмів застосування Конвенції, так і внесення законодавцем певних змін до чинного законодавства України (застосування запропонованих принципів ідентифікації обладнання та літаків, скасування для національних реєстрів вимоги про зазначення вартості забезпеченого зобов'язання, встановлення специфічних істотних умов щодо договорів продажу авіаційного обладнання та літаків).

ПРИМІТКИ

1. Шереметьєва Є. Т. Теоретичні та методологічні основи дослідження повітряного права України / Є. Т. Шереметьєва // Юридичний вісник «Повітряне та космічне право». — 2009. — № 1 (10). — С. 7.
2. Жаворонкова Г. В. Формування парку сучасних повітряних суден авіаційного транспорту України / Г. В. Жаворонкова, О. В. Кам'янецька, М. Б. Янчук // Залізничний транспорт України. — 2009. — № 4. — С. 32.
3. Convention on International Interests in Mobile Equipment and Protocol Thereto on Matters Specific to Aircraft Equipment. Official Commentary by Professor Sir Roy Goode CBE, QC as approved for distribution by the UNIDROIT Governing Council pursuant to Resolution No. 4 adopted by the Cape Town Diplomatic Conference. Rome, September 2002. — P. 12.
4. Polk Frank L. Cape Town and Aircraft Transactions in the United States / Frank L. Polk // The Air and Space Lawyer. — Winter, 2006. — P. 5.
5. Convention on International Interests in Mobile Equipment and Protocol Thereto on Matters Specific to Aircraft Equipment. Official Commentary by Professor Sir Roy Goode CBE, QC as approved for distribution by the UNIDROIT Governing Council pursuant to Resolution No. 4 adopted by the Cape Town Diplomatic Conference. Rome, September 2002. — P. 77.
6. Mayer David G. Cape Town Convention: Complex Questions and Significant Opportunities / David G. Mayer, Frank L. Polk // Law Journal Newsletter. Equipment Leasing. — Volume 24, Number 9. — October, 2005. — P. 6.

Цират Анна. Требования к соглашениям и договорам купли-продажи, на основании которых возникает международное обременение подвижного оборудования.

Поскольку одним из основных видов договоров, на основании которых осуществляется приобретение авиационного оборудования, является договор купли-продажи, автор анализирует требования к нему в соответствии с Конвенцией, выполнение которых позволяет регистрацию международной гарантии, что рассматривается как механизм защиты кредиторами своих прав.

Ключевые слова: должник, идентификация оборудования, кредитор, международная гарантия, письменная форма, право распоряжения.

Tsirat Anna. Requirements to agreements and sale and purchase contracts under which an international interest in mobile equipment is registered.

As sale and purchase contract is treated as one of the main kind of agreements under which aviation equipment is purchased the author analyses requirements to it under the Convention as their performance allows to register the international interest that is treated by creditors as a remedy to protect their rights.

Key words: debtor, equipment identification, creditor, international interest, written form, power to dispose.